

ЗАГАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ НА ЕТАПІ ПОСТКРИЗОВОЇ СТАБІЛІЗАЦІЇ

Розглядається сучасний стан розвитку вітчизняної банківської системи на етапі посткризової стабілізації. Запропоновано напрями щодо розвитку банківської системи в рамках нової платформи посткризового економічного розвитку.

Ключові слова: банківська система, стабільність, невизначеність, посткризовий розвиток.

Постановка проблеми. Невизначеність, яка існує на світових ринках, свідчить про те, що у провідних економіках поки що відсутнє цілісне бачення посткризового розвитку глобальної економіки, її фінансової стабільності [1]. Однією з провідних ланок фінансової системи є банківська. В умовах підвищеної невизначеності розвитку зовнішнього середовища стабільне функціонування банківської системи має непересічне значення для забезпечення соціально-економічного розвитку нашої держави, мінімізації фінансових ризиків для всіх учасників розрахунків, скорочення неплатежів, активізації кредитних відносин, зростання добробуту населення, а також і для підвищення ефективності економічних процесів в Україні. Оскільки сучасний стан банківської системи України досить складний, причинами чого є як кризовий стан економіки в цілому, так і проблеми становлення та розвитку банківської системи зокрема, то дослідження питання розвитку і стабільного функціонування банківської системи є найбільш важливим та актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблеми посткризової стабілізації розвитку банківської системи присвячені роботи багатьох вітчизняних фахівців, таких, як: О. І. Барановський, В. В. Корнеєв, В. В. Козюк, В. Ю. Колобов, О. М. Колодізев. У своїх роботах науковці досліджують посткризову філософію розвитку банківської системи, аналізують монетарні інструменти посткризового відновлення, досвід антикризових заходів центробанків більшості країн світу. Однак, не зважаючи на наявність численних публікацій, залишається невирішеним питання забезпечення умов посткризової стабілізації банківської системи.

Мета статті. Проаналізувати основні тенденції розвитку вітчизняної банківської системи в умовах фінансової нестабільності та визначити посткризовий вектор її розвитку.

© Г. О. Мірошниченко, 2013

Основні результати дослідження. Банківська система існує у взаємозв'язку з економічною системою. Від неї залежать стан розрахунків, безперервність товарного і грошового обігу, міцність національної валюти, розвиток реального сектору економіки, економічна стабільність у цілому. Реалії сьогодення вказують на те, стабільність банківської системи характеризує здатність протистояти перешкодам в її функціонуванні з метою виконання в подальшому покладених на неї функцій, а саме ролі фінансового посередника в економіці. Вплив кризи на банківську систему залежить від багатьох чинників. Проте важливо виділити основну причину – стан самої банківської системи на початок економічної кризи. Ідеться, передусім, про ліквідні позиції банків, про те, наскільки їхні зобов'язання забезпечені власним капіталом, яка якість їхнього кредитного портфеля.

Структурні зміни в банківській системі в посткризовий період характеризуються скороченням загальної кількості банків і зменшенням кількості малих банків у зв'язку із прийняттям Національним банком України рішення про ліквідацію неплатоспроможних, здебільшого, малих банків. За даними НБУ, в Україні станом на 1 січня 2013 року ліцензію на здійснення банківських операцій мали 176 банків. У стадії ліквідації перебували 22 банки. Відновлення платоспроможності банківської системи та кредитування економіки України гальмують нестабільність ресурсної бази банків, невідповідність за строками ресурсної бази і попиту на кредити з боку реального сектору, зростання проблемної заборгованості за раніше наданими кредитами, погіршення їхньої якості. Це вимагає збільшення резервів під кредитні операції і, відповідно, уповільнює кредитування економіки України.

За станом на 1 січня 2013 року обсяг активів банківської системи становив 1 127,2 млрд грн, приріст з початку року – 72,9 млрд грн, в основному він відбувся за рахунок зростання суми вкладень на кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках, яке становило 21,1 млрд грн, або 28,9, і короткострокових кредитів, наданих суб'єктам господарювання, яке становило 28,3 млрд грн, або 38,8%.

Ситуація в банківській системі залишається все ще складною. Під час фінансової кризи українські банки втратили значну частку власних активів (внаслідок чого спостерігається низька кредитна активність банків), довгострокові кредити суб'єктам господарювання скоротилися на 13,7 млрд грн, а це дає підстави стверджувати, що банківська система України не сприяє поліпшенню галузевої структури економіки (*рис. 1 і 2*).

Показником потужності банківської системи та значимості банківського сектору для економіки є відношення активів банків до ВВП країни, тобто аналізується ресурсомісткість банківської системи.

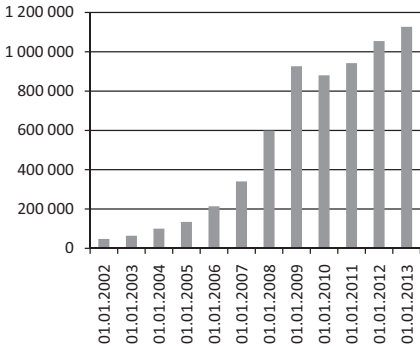

Рис. 1. Динаміка активів банків України, млн грн

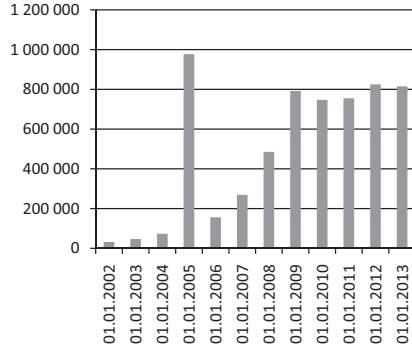

Рис. 2. Динаміка кредитів, наданих банками України, млн грн

Примітка. Складено на основі [2]

Проведений аналіз свідчить, про стійку тенденцію до збільшення частки власного капіталу банків України у ВВП: якщо в докризовий період вона становила 5–7%, то за станом на 01.01.2012 питома вага власного капіталу у ВВП зросла на 7,08% і становить 11,9%. Відслідковується позитивна динаміка показника. Так само і показник частки чистих активів має позитивну тенденцію до зростання. За аналізований період цей показник зріс на 43,51% і становить 81% (табл.). Але разом і з тим наведений факт відображає недостатність зусиль банківської системи щодо забезпечення достатності ресурсного потенціалу в частині власного капіталу і свідчить про ризикованість діяльності банків України. При зменшенні ресурсозабезпечення відтворювальні процеси знижують показники розвитку всіх без винятку інституційних секторів економіки. Тому сучасні динамічні умови потребують корегування та вдосконалення підходів до ведення банківського бізнесу в Україні.

Таблиця

Частка власного капіталу та сукупної суми чистих активів банків України у ВВП за період із 01.01.2004 до 01.01.2012

Показники	01.01.2004	01.01.2005	01.01.2006	01.01.2007	01.01.2008	01.01.2009	01.01.2010	01.01.2011	01.01.2012
ВВП, млрд грн	267,3	345,1	441,5	544,2	720,7	948,1	913,3	1 082,6	13 020,8
Власний капітал, млрд грн	12,9	18,4	25,5	42,6	69,6	119,3	115,2	137,7	155,5
Чисті активи, млрд грн	100,2	134,3	213,9	340,2	599,4	926,1	880,3	942,1	1 054,3
Темп приросту, %	29,10	27,91	23,26	32,45	31,54	-3,66	18,53	1 102,77	

Закінчення табл. 1

Показники	01.01. 2004	01.01. 2005	01.01. 2006	01.01. 2007	01.01. 2008	01.01. 2009	01.01. 2010	01.01. 2011	01.01. 2012
Частка власного капіталу у ВВП, %	4,82	5,34	5,77	7,82	9,65	12,58	12,61	12,72	11,9
Частка чистих активів у ВВП, %	37,49	38,93	48,45	62,52	83,17	97,68	96,38	87,02	81

Примітка. Складено на основі [2].

Для України внаслідок кредитного стиснення вкрай загострилась проблема ліквідності ринків і банків. Фактичні значення показників ліквідності у кризовий період мали досить високі, але нестабільні значення. Коефіцієнт загальної ліквідності коливався в діапазоні від 1,171 до 1,148.

Слід також зазначити те, що, не зважаючи на постійні коливання, усі нормативи перевищували встановлену НБУ норму. Але наявність значних ризиків неповернення кредитів при кредитуванні реального сектору стримують банки у відновленні активних операцій. Частка простроченої заборгованості за кредитами на 01.01.2013 скоротилася на 6,8 млрд грн, порівняно з попереднім роком, і становить 72,5 млрд грн. Але із 01.01.2008 і до 01.01.2011 постійно зростала, до 86,4 млрд грн.

Переважна більшість кредитів, наданих юридичним особам, спрямовується в поточну діяльність, отже, інвестиційна складова економічного зростання є недостатньою.

Функціонування банківської системи в посткризовий період відбувається в умовах високих ризиків, що спричинило значні збитки банків, і є свідченням недостатньої фінансової стабільності.

Проблемна позичкова заборгованість здійснила суттєвий вплив на фінансові результати і рентабельність банківського сектору. З 2009 року до 2012-го діяльність була збиткова (станом на 01.01.2012 збитки банків становили 7,7 млрд грн).

Збитки в діяльності банків свідчать про недооцінку ризиків у докризовий період і недостатній рівень їх хеджування, недосконалість інструментів регулювання діяльності банків і необхідність переходу від проциклічного до антициклічного регулювання діяльності банківського сектору.

Негативний вплив на стабільність функціонування банківської системи і фінансової системи в цілому відіграє недостатній рівень капіталізації. Достатня за обсягом і належним чином збалансована ресурсна база є важливою передумовою прибутковості, підтримки необхідної ліквідності та довіри з боку учасників ринку, а це, у свою чергу, є основою стабільності банківської системи.

На сьогодні стан української банківської системи є таким, що банки намагаються збільшити коефіцієнти капіталізації, покриття зобов'язань, адекватності регуляторного капіталу, частки статутного капіталу. Так, протягом 2011–2012 рр. банки досить активно збільшували свої капітали. За ті роки їхній регулятивний капітал зріс і на 01.01.2013 досягнув 178,9 млрд грн.

Але загострюється тенденція розбалансованості між темпами зростання капіталів банків та обсягами їхніх активних операцій. Для забезпечення стабільності банківської системи темпи зростання власного капіталу мають бути вищі за темпи зростання активів. Ці диспропорції негативно впливають на рівень адекватності банківського капіталу.

У період кризи в банківській системі рівень адекватності капіталу найнижчі позначки були у 2008 і 2009 рр. (відповідно 13,92 і 14,01). І лише впродовж 2011–2012 рр. показник адекватності капіталу банків дещо поліпшився і станом на 01.01.2013 становив 17,77.

Динаміку не можна вважати позитивною, оскільки вона була зумовлена падінням темпу зростання обсягів загальних активів та обсягу чистих активів.

Важливим стабілізаційним чинником (гарантія стабільності) в умовах підвищеної невизначеності зовнішнього середовища і періоду світових фінансових криз є формування золотовалютних резервів. За 2012 рік золотовалютні резерви НБУ зменшилися на 22,8%, або на 7,248 млрд доларів, – з 31,794 млрд доларів до 24,546 млрд доларів, що стало наслідком зростання дефіциту платіжного балансу та різкими коливаннями курсу гривні. Зниження їхній обсяг обмежує регулятивні можливості держави в монетарній сфері.

Стабілізація банківської системи в посткризовий період значною мірою забезпечується за рахунок більш консервативної кредитної стратегії банків в умовах суворих регулятивних вимог з боку НБУ, підвищеної схильності економічних суб'єктів до мінімізації ризиків, орієнтації на інвестування в цінні папери замість розширення кредитування, орієнтації на погашення власних боргів [4].

Монетарний інструментарій посткризового відновлення націлений насамперед на підтримання циркуляції кредиту в банківській системі, що є запорукою зростання темпів і дотримання необхідних пропорцій відтворення капіталу [5].

Спроби впровадження антикризових заходів свідчать, що регулятивний ресурс держави і Національного банку був і залишається визначальним фактором стабілізації фінансових систем. Таким чином, важливою в коригуванні вектора посткризового розвитку банківської системи є роль держави.

З огляду на регуляторну практику державних органів у різних країнах щодо посткризового відновлення відповідні дії монетарної та виконавчої влади зводилися до підтримки ліквідності фінансових установ, які проявились через реалізацію таких регулятивних і фінансових інструментів:

- рефінансування центробанками банків другого рівня в межах наявних резервів;
- зміни в дисконтній політиці при зменшенні облікових ставок;
- використання ресурсів міжнародних фінансових організацій (МВФ, групи Світового та інших банків);
- інші заходи (інструменти страхування і гарантування) [1].

Виходячи з цього посткризовий вектор розвитку має бути спрямований на посилення ролі центральних банків у процесах подолання монетарної нестабільності, а циклічний характер розвитку стати визначальним чинником у формуванні антикризової політики. Вектор політики фінансової стабільності НБУ має стати пошуком балансу між використанням зовнішніх фінансових ресурсів для відновлення високих темпів зростання і зменшення зовнішньої фінансової залежності для забезпечення стійкості вітчизняної фінансової системи.

Висновки. Аналіз динаміки діяльності банківського сектору в посткризовий період свідчить про те, що, незважаючи на тимчасове відновлення, його розвиток пов'язаний із різким збільшенням невизначеності. Глобальна криза загострила проблеми, які були не розв'язані в докризовий період. Криза продемонструвала неефективність наявних методів державного регулювання фінансової системи, виявила відсутність у традиційних політиках макрофінансової стабілізації ефективних механізмів забезпечення стабільності системи в цілому, а також вказала на помилковий вектор розвитку. Таким чином, визначення проблемних напрямів функціонування вітчизняної банківської системи на сучасному етапі дає можливість окреслити основні напрями їх подолання і сформулювати передумови розвитку банківського сектору.

До таких напрямів слід віднести:

1) зміцнення ресурсної бази, подальше підвищення рівня капіталізації банків і забезпечення їх надійними джерелами ресурсів, збалансованими за обсягами, ціною і термінами, з метою постійної підтримки достатнього рівня ліквідності та стабільного функціонування;

2) розширення спектра, підвищення якості та конкурентоспроможності банківських послуг;

3) забезпечення діяльності вітчизняних банків відповідно до міжнародних стандартів корпоративного управління;

4) розвиток систем ризик-менеджменту та вдосконалення управління ризиками;

5) підвищення рівня забезпечення захисту прав кредиторів і вкладників банків;

6) укрупнення вітчизняних банківських установ шляхом злиття і поглинання.

Стабільне функціонування банківської системи має зумовити перехід на якісно новий рівень фінансового регулювання і нагляду та забезпечити підвищення стабільності фінансово-кредитної системи в цілому.

Список використаних джерел

1. Дмитренко М. Й. Посткризова філософія розвитку глобальної економіки: вектори трансформації / М. Й. Дмитренко, М. М. Свечинський // Фінансовий простір. – 2011. – № 3. – С. 7–13.
2. Основні показники діяльності банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.bank.gov.ua.
3. Колодізев О. М. Забезпечення стабільності банківської системи на основі підвищення ефективності управління капіталізації вітчизняних банків / О. М. Колодізев, В. О. Лесик // Вісник ДВНЗ «УБС НБУ». – 2012. – № 1. – С. 42–51.
4. Корнеев В. Монетарний інструментарій посткризового відновлення: нові стимули центробанків / В. Корнеев // Вісник НБУ. – 2011. – Квітень. – С. 30–33.
5. Колобов Ю. В. Монетарні параметри розвитку економіки України / Ю. В. Колобов // Вісник НБУ. – 2012. – № 3. – С. 3–7.
6. Financial stability: 10 questions and about seven answers. Speech delivered by Mr J. Caruana, General Manager of the BIS, at the 50th Anniversary Symposium of the Reserve Bank of Australia, Sydney, February 2010 // <http://www.bis.org/speeches/sp100209.htm>.

Мирошниченко А. А.

Общие тенденции развития банковской системы на этапе посткризисной стабилизации

Рассматривается современное состояние развития отечественной банковской системы на этапе посткризисной стабилизации. Предложены направления развития банковской системы в рамках новой платформы посткризисного экономического развития.

Ключевые слова: *банковская система, стабильность, неопределенность, посткризисное развитие.*

Miroshnichenko G. O.

The general trends of banking system at the stage of post crisis stabilization

The main problems of the banking system functioning in post-crisis period are discussed in the article. Suggestions regarding directions of reforming of banking sector and development of banking controlling in particular advantages are also given in the article.

Key words: *banking system, stability, uncertainty, post-crisis development.*

Мирошниченко Ганна Олександрівна – аспірант кафедри менеджменту ДВНЗ «Українська академія банківської справи Національного банку України» (м. Суми).